

मानवी आरोग्यावर कबुतरांचा होणारा
परिणाम या विषयासंदर्भात तज्ञ समिती
गठीत करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक-न्यायाप्र-२०२५/प्र.क्र.१३६/नवि-२१
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : २२ ऑगस्ट, २०२५.

प्रस्तावना :-

मा. उच्च न्यायालय, मुंबई येथे कबुतरखाना या विषयाबाबत दाखल रिट याचिका क्र.२११९९/२०२५, रिट याचिका क्र.२१६९४/२०२५ व रिट याचिका क्र.१०८४९/२०२५ मध्ये मा. उच्च न्यायालयाने दि. १३ ऑगस्ट, २०२५ रोजी आदेश दिले आहेत.

या आदेशान्वये मानवी आरोग्यावर कबुतरांचा होणारा परिणाम या विषयासंदर्भात तज्ञ समिती गठीत करण्याबाबत निर्देश दिलेले आहेत. तसेच सदर आदेशामध्ये तज्ञ समितीची रचना उध्दत करण्यात आलेली आहे. त्याअनुषंगाने संबंधीत तज्ञ व्यक्तींचे नामनिर्देशने संबंधीत विभाग /संस्था यांच्याकडून प्राप्त करून घेण्यात आली आहेत. सदर तज्ञ समिती गठीत करण्याची बाब शासन स्तरावर विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

मा. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्देशानुसार मानवी आरोग्यावर कबुतरांचा होणारा परिणाम या विषयासंदर्भात पुढीलप्रमाणे तज्ञ समिती गठीत करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	नाव व पदनाम	समितीतील पदनाम
१	श्री.विजय कंदेवाड, संचालक-२, सार्वजनिक आरोग्य सेवा, पुणे	अध्यक्ष
२	श्री. जितेंद्र भोपळे, संचालक, महाराष्ट्र राज्य, नगर रचना विभाग	सदस्य सचिव
३	श्री. किशोर रिठे, संचालक, बॉम्बे नॅचरल हिस्ट्री सोसायटी, मुंबई	सदस्य
४	डॉ.प्रदीप देशमुख, अधिष्ठाता रिसर्च व प्राध्यापक व हेड ऑफ डिपार्टमेंट ऑफ कम्युनिटी मेडिसीन, ऑल इंडिया मेडीकल सायन्स, नागपूर	सदस्य
५	डॉ.शिवाजी पवार, उपायुक्त, (पशुसंवर्धन व दुग्धव्यवसाय) तथा सदस्य सचिव, महाराष्ट्र प्राणी कल्याण मंडळ	सदस्य
६	डॉ.एस.के. दत्ता, सचिव, प्राणी कल्याण मंडळ, भारत	सदस्य
७	डॉ.सुजित रंजन, फुफ्फुस तज्ञ, मुंबई	सदस्य
८	डॉ. अमिता आठवले, फुफ्फुस तज्ञ, बृहन्मुंबई महानगरपालिका	सदस्य
९	डॉ. मनिषा मडकईकर, डायरेक्टर, आयसीएमआर, रोगप्रतिकारशक्ती तज्ञ, मुंबई	सदस्य
१०	डॉ.आर जे झेंडे, प्राध्यापक, पशुवैद्यकीय सार्वजनिक आरोग्य शास्त्र विभाग,	सदस्य

११	डॉ शिल्पा पाटील, सहयोगी प्राध्यापक, सुक्ष्मजीव शास्त्र विभाग, ग्रॉन्ट शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व सर ज.जी.समुह रुग्णालय, मुंबई	सदस्य
१२	श्रीमती दक्षा शाह, कार्यकारी आरोग्य अधिकारी, बृहन्मुंबई महानगरपालिका	सदस्य
१३	व्यापक सार्वजनिक आरोग्याचा विचार करता आवश्यकतेनुसार अन्य तज्ञ तसेच अन्य व्यक्ती	निमंत्रित

२. **समितीची कार्यकक्षा :-** मा.उच्च न्यायालयाने दि.१३ ऑगस्ट, २०२५ रोजी दिलेल्या आदेशात निदेशीत केल्यानुसार समितीची कार्यकक्षा पुढीलप्रमाणे असेल.

- १) सार्वजनिक ठिकाणी कबुतरांना खाद्य दिल्यामुळे सार्वजनिक आरोग्यावर होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास करणे.
- २) कबुतरांच्या विष्टेचा सार्वजनिक आरोग्यावर होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास करणे
- ३) कबुतरांना उघड्यावर खाद्य टाकल्यामुळे सार्वजनिक आरोग्यावर विपरीत परिणाम होतो असे सिध्द झाल्यास सार्वजनिक आरोग्याशी कोणतीही तडजोड न करता कबुतरांना नियंत्रीत पध्दतीने धान्य / अन्न खाऊ घालण्यास परवानगी देणे योग्य होईल का? याबाबतच्या शक्य / अशक्यतेची पडताळणी करणे.
- ४) कबुतरांना नियंत्रीत पध्दतीने खाद्य देणे योग्य असल्यास त्यासंदर्भात स्थळ निश्चिती करणे.
- ५) या विषयासंदर्भात नियमावली निश्चित करणे.
- ६) याचिकाकर्त्यांनी समितीसमोर लिखित स्वरूपात निवेदन / सूचना सादर केल्यास सदर निवेदनांचा / सूचनांचा अभ्यास करणे.

३. समितीचा कार्यकाल :-

तज्ञ समितीने प्रथम बैठकीच्या दिनांकापासून ३० दिवसामध्ये आपला अहवाल शासनास सादर करावा.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२५०८२२१८०८५७६२२५ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(विद्या हम्पय्या)
शासनाच्या सहसचिव

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२. मा.उपमुख्यमंत्री, नगर विकास व गृहनिर्माण यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा.उपमुख्यमंत्री, वित्त व नियोजन यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. मा. महाधिवक्ता, मा. उच्च न्यायालय, मुंबई.
५. आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका, मुंबई.

६. अपर मुख्य सचिव, नगर विकास विभाग,(नवि-१), मंत्रालय, मुंबई
७. प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग,(नवि-२),मंत्रालय, मुंबई
८. प्रधान सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग,मंत्रालय, मुंबई
९. प्रधान सचिव, पदुम विभाग,मंत्रालय, मुंबई
- १०.श्री.विजय कंदेवाड, संचालक-२, सार्वजनिक आरोग्य सेवा, पुणे
- ११.श्री.जितेंद्र भोपळे, संचालक, महाराष्ट्र राज्य,नगर रचना विभाग
- १२.श्री. किशोर रिठे, संचालक, बॉम्बे नॅचरल हिस्ट्री सोसायटी, मुंबई
- १३.डॉ.प्रदीप देशमुख, अधिष्ठाता रिसर्च व प्राध्यापक व हेड ऑफ डिपार्टमेंट ऑफ कम्युनिटी मेडिसीन, ऑल इंडिया मेडीकल सायन्स, नागपूर
१४. डॉ.शिवाजी पवार, उपायुक्त, (पशुसंवर्धन व दुग्धव्यवसाय) तथा सदस्य सचिव, महाराष्ट्र प्राणी कल्याण मंडळ
- १५.डॉ.एस.के. दत्ता, सचिव, प्राणी कल्याण मंडळ,भारत
- १६.डॉ.सुजित रंजन, फुफ्फुस तज्ञ,मुंबई
१८. डॉ. अमिता आठवले, फुफ्फुस तज्ञ, बृहन्मुंबई महानगरपालिका
- १९.डॉ. मनिषा मडकईकर, डायरेक्टर, आयसीएमआर, रोगप्रतिकारशक्ती तज्ञ, मुंबई
- २०.डॉ.आर जे झेंडे, प्राध्यापक,पशुवैद्यकीय सार्वजनिक आरोग्य शास्त्र विभाग
- २१.डॉ शिल्पा पाटील, सहयोगी प्राध्यापक, सुक्ष्मजीव शास्त्र विभाग, ग्राँन्ट शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व सर ज.जी.समुह रुग्णालय,
- २२.श्रीमती दक्षा शाह, कार्यकारी आरोग्य अधिकारी, बृहन्मुंबई महानगरपालिका
- २३.निवडनस्ती (कार्यासन नवि-२१)